

УДК[378.147:332.2]:378.4(438)

Русіна Н.Г.

к.пед.н., викладач

E-mail: RusinaN@i.ua

ВСП «Рівненський коледж НУБіП України»

м. Рівне

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ДОСВІДУ У ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Rusina N.G.

Ph.D. (Pedag. sciences)

E-mail: RusinaN@i.ua

Separated subdivision of NULES of Ukraine «Rivne College»

Rivne

USING POLAND'S EXPERIENCE IN SHAPING THE CONTENT OF HIGHER EDUCATION IN THE FIELD OF LAND MANAGEMENT

Анотація

Вступ. В останніх дослідженнях польських учених зміст освіти розуміється як сукупність знань, умінь і навичок з різних сфер діяльності, призначених для реалізації в навчальному процесі. Проте формування змісту вищої освіти майбутніх землевпорядників у Республіці Польща, ще не стало предметом широкого обговорення в науковій та методичній літературі.

Методи. Для вирішення поставленої мети було використано теоретичні методи дослідження, а саме аналіз психолого-педагогічної та спеціальної методичної літератури з досліджуваної проблеми. Системний підхід і логічні методи дали змогу визначити наукові погляди польських вчених та педагогів на формування змісту вищої освіти майбутніх землевпорядників республіки Польщі.

Результати. Дослідження поглядів польських науковців щодо формування змісту вищої освіти майбутніх землевпорядників показало, що основоположним є система взаємопов'язаних знань, умінь, навичок і звичок. Відзначено ряд підходів, які впливають на формування змісту навчання, а саме: системний, діяльнісний, емпіричний, наступність, фундаментальний, гуманістичний, філософський. Здійснено порівняння підходів при виборі змісту землевпорядної вищої освіти у Республіці Польща. Розглянуто погляди на значення навчальної програми як системи площин, а саме: стратегічній – на позиції результатів навчання та операційній – на позиції навчальних дисциплін (модулів). Стратегічна позиція вдосконалює профіль випускника, а операційна позиція покращує результати навчання через модифікації змісту навчання та застосування дидактичних методів.

Перспективами подальшого дослідження стане експериментальна перевірка визначених підходів у відборі змісту навчання майбутніх землевпорядників.

Ключові слова: зміст вищої освіти, зміст вищої освіти майбутніх фахівців галузі землеустрою, підходи до формування змісту вищої освіти майбутніх землевпорядників.

Abstract

Introduction. In recent studies of Polish scientists the content of education is understood as a set of knowledge and skills from various fields of activities intended for implementation in the educational process. However, the formation of the higher education for future surveyors in the Republic of Poland has not become the subject of extensive discussion in scientific and methodological literature yet.

Methods. To achieve the target, there were used theoretical methods of research, namely the analysis of psycho-pedagogical and methodical literature according to the investigated problem. A systematic approach and logical methods allowed to determine the scientific attitudes of Polish scientists and educators about shaping the content of higher education of future land surveyors Republic of Poland.

Results. A research of the Polish scientists' views on the formation of the higher education of future surveyors showed, that there is a fundamental system of interrelated knowledge, skills and habits. There were a number of approaches that influence on the formation of learning content, namely: systemic, activity-based, experiential, continuity, fundamental, humanistic, philosophical. It was implemented a comparison of approaches in the selection of contents in higher land management education in the Republic of Poland. It has been considered views on the importance of the curriculum as a system of planes, namely: strategic - the position of learning outcomes and the operating room - the position of academic disciplines (modules). Strategic position improves the profile of the graduate, and the operating position improves learning outcomes through modifying the learning content and using the didactic methods.

Discussion of the future research there will be the experimental verification of certain approaches to select a content of education for surveyors.

Keywords: the content of higher education, the content of higher education the future professionals in the field of land management (geodesists), the approaches to developing the content of higher education our future land surveyors (geodesists).

Аннотация

Вступ. В последних исследованиях польских ученых содержание образования понимается, как совокупность знаний, умений и навыков в различных сферах деятельности, предназначенных для реализации в учебном процессе. Однако формирование содержания высшего образования будущих землеустроителей в Республике Польша еще не стало предметом широкого обсуждения в научной и методической литературе.

Методы. Для решения поставленной цели были использованы теоретические методы исследования, а именно анализ психолого-педагогической и специальной методической литературы по исследуемой проблеме. Системный подход и логические методы позволили определить научные взгляды польских ученых и педагогов на формирование содержания высшего образования будущих землеустроителей Республике Польша.

Результаты. Исследование взглядов польских ученых по формированию содержания высшего образования будущих землеустроителей показало, что основополагающим является система взаимосвязанных знаний, умений, навыков и привычек. Установлено ряд подходов, которые влияют на формирование содержания обучения: системный, деятельностный, эмпирический, преемственность, фундаментальный, гуманистический, философский. Осуществлено сравнение подходов выборов содержанию землеустроительно-высшего образования в Республике Польша. Рассмотрены взгляды на значение учебной программы как системы плоскостей, а именно: стратегической - на позиции результатов обучения и операционной - на позиции учебных дисциплин (модулей). Стратегическая позиция совершенствует профиль выпускника, а операционная позиция улучшает результаты обучения через модификации содержания обучения и применения дидактических методов.

Перспективами дальнейшего исследования станет экспериментальная проверка определенных подходов в отборе содержания обучения будущих землеустроителей.

Ключевые слова: содержание высшего образования, содержание высшего образования будущих специалистов области землеустройства, подходы к формированию содержания высшего образования будущих землеустроителей.

Вступ. Провідні європейські країни, у тому числі Польща, підписали у 1999 році Болонську декларацію. Підписана Декларація зобов'язувала Польщудовпровадження

нових професійних якостей у системі управління вищими навчальними закладами, що призвело до внесення змін і доповнень у законодавчі акти країни про вищу освіту. Сьогодні вища школа Польщі функціонує на ринкових принципах, а на її розвиток впливають демографічні зміни, міграція, процес глобалізації та міжнародна конкуренція. Конкуренція у вищій освіті зобов'язує навчальні заклади зважати не тільки на очікування держави, а й нові потреби студентів, роботодавців і промисловості регіону, в яких вони розташовані. Адже, освіта на рівні університетів є найбільш важливою національною інвестицією, яка гарантує безпечне благополуччя країни у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що сучасні науковці приділяють значну увагу проблемі формування змісту вищої освіти. Як зазначає Н. Журавська, зміст освіти впливає із її основної функції – долучити молодь до загальнолюдських і національних цінностей. Являє собою систему наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних вмінь, навичок і способів діяльності, досвіду творчої діяльності, світоглядних, моральних, етичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти студент у процесі навчання [2; 3, с.41].

На думку А. Кузьмінського зміст освіти в цілому має сприяти розв'язанню генерального завдання – формуванню гармонійної, всебічно розвиненої особистості [5, с.233]. Він постійно змінюється і залежить від рівня розвитку науки, соціально-економічного, культурного стану суспільства з урахуванням потреб освітньої підготовки молоді та перспектив соціального й економічного розвитку країни [1, с.7].

В останніх дослідженнях польських учених зміст освіти розуміється як сукупність знань, умінь і навичок з різних сфер діяльності, призначених для реалізації в навчальному процесі. Cz. Kupisiewicz відносить його до найважливіших чинників навчально-виховного впливу на дітей, молоді та дорослих, який відображає поточні та майбутні, прогнозовані потреби в соціальному, професійному та культурному житті країни, а також потреб окремих осіб [13]. У Педагогічній енциклопедії Польщі зазначено, що вибір змісту навчання відбувається до встановлених правил і відповідно до обраних цілей [22, с. 134].

У роботі «Періоди розвитку польської іншомовної освіти» Л. Загоруйко відмічає, що на сучасному етапі перед системою вищої освіти Польщі поставлено кілька пріоритетних завдань: узгодження змісту і структури підготовки фахівців усіх галузей господарства у вищих навчальних закладах країни, зміцнення їх матеріально-технічної бази; збільшення мобільності студентів і викладачів та забезпечення їх активної участі у міжнародних освітніх програмах [4, с. 16].

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти Польщі розглядає К. Хоменко. Науковець зауважує, що всі провідні вузи Польщі пропонують програми як на польській, такі на англійській мовах. Польща бере активну участь у Болонському процесі. Завдяки ECTS (European Credit Transfer System) студенти можуть бути повністю мобільними і продовжувати освіту в інших країнах Європи [6, с.388].

Проте формування змісту вищої освіти майбутніх землевпорядників у Республіці Польща, ще не стало предметом широкого обговорення в науковій та методичній літературі.

Мета статті – проаналізувати наукові погляди й підходи до формування змісту вищої освіти майбутніх землевпорядників Республіки Польща.

Методологія. Для вирішення поставленої мети було використано теоретичні методи дослідження, а саме аналіз психолого-педагогічної та спеціальної методичної літератури з досліджуваної проблеми. Системний підхід і логічні методи дали змогу визначити наукові погляди польських вчених та педагогів на формування змісту вищої освіти майбутніх землевпорядників республіки Польщі.

Результати. Сучасні польські дослідники по-різному трактують поняття та

сутність змісту навчання. Як стверджує Cz. Kupisiewicz зміст освіти «складається з цілого ряду знань і навичок певної галузі науки, техніки, культури, мистецтва і суспільної практики, які засвоюються під час викладання у вищому навчальному закладі» [14; 19, с. 65]. Розглядають зміст освіти з позиції системного підходу F. Bereźnicki та B. Polak. F. Bereźnicki окреслює зміст освіти «як систему взаємопов'язаних знань, умінь, навичок і звичок», а B. Polak – як об'єм фактів, понять, що викладає викладач і безпосередньо опановує студент [7, с. 69; 19, с. 29]. У безпосередньому і стислому зв'язку з цінностями і цілями навчання знаходиться зміст дисципліни, що представлений навчальною програмою. Навчальна програма дисципліни – це впорядкована множина тематичних розділів з обраних галузей знань і життя, корисних у професійній підготовці майбутнього фахівця із землеустрою. Зміст повинен бути відрегульований не тільки до вимог знань дисципліни, але і до політики, прийнятої у виконанні програми.

Ґрунтовне дослідження навчальних програм і змісту освіти дозволило A. Siemak-Tylikowska, визначити основні компоненти навчальної програми: «загально сформовані цілі викладання конкретних дисциплін; навчальні матеріали як найповніша частина програми, яка представлена у вигляді набору тематичних дій, тем і підтем з обраних областей знань; вказівки на реалізацію матеріалів, що сформульовані у вигляді короткого, загального керівництва, щодо методів, форм викладання дисципліни» [21, с. 17; 29].

Утім, останнім часом у польській педагогіці намітилися концептуальні засади відбору змісту навчання відповідно виду професійної освіти. Так, R. Gerlach пропонує розглядати професійну освіту в якості інтегрованої професійної освіти та безперервного навчання [9, с. 171; 29]. Це дозволяє вибрати предметну сферу, яка необхідна у підготовці професійної кваліфікації, а також сформувати професійну структуру, що виражається станом трудової мобільності, гнучкості, почуттям ініціативи та підприємництва, і здійснюється в різний час, не тільки в системі шкільної та професійної освіти, а й в умовах безперервного навчання. Відмітимо, що у роботі «Викладач професії: його роль і обов'язки в галузі професійної і загальної професійної освіти» S. Linert зауважує, щосьогодні професійна освіта спирається на логічні та проектні способи навчання і відходить від енциклопедичного способу навчання та дидактики-пам'яті. Це відходження означає збільшення часу на формування умінь студента-випускника, тим самим здійснюється його підготовка до змін на ринку праці [15]. Адже, працедавець шукає працівника, який вмє самостійно та швидко виконувати конкретні професійні завдання, а також бути готовим до постійних змін.

Слід відзначити, що на важливість змісту дисциплін для ефективності навчання звертають увагу ряд польських учених. E. Mastalerz відмічає, що результативність навчання майбутніх землевпорядників суттєво залежить від способів розподілу навчального матеріалу на частини, що підлягають засвоєнню – теоретичної та практичної [17]. Доречно додати, що M. Mackiewicz, E. Łaskiewicz, J. Łysiak вказують на користь використання в процесі підготовки фахівців «подвійного навчання», яке передбачає поєднання теоретичного навчання у вишах та професійної практики на робочих місцях. Теоретична і практична підготовка в подвійній системі регулюється рамками освітньої програми, яку підтримують органи освіти і соціальні партнери (організації роботодавців, профспілки) [16, с. 35].

Основний принцип організації міждисциплінарної інтеграції є той факт, що будь-який вид загальної освіти не може ігнорувати підготовку будь-яких професійних навичок і ніяка професійна підготовка не може ігнорувати ключові компетенції, що дає загальна освіта. Це забезпечує взаємопроникнення змісту різних навчальних дисциплін і створює єдиний освітній потенціал, шляхом використання інноваційних педагогічних методів, засобів і організаційних форм навчання. Видатний польський педагог W. Okoń пише на користь подолання антиномії освіти і професійної підготовки, а також встановлює цілі

взаємозв'язку освіти і професійної підготовки (табл. 1) [18, с.77].

Таблиця 1

Зв'язок цілім загального і професійного навчання

№ з/п	Цілі загального навчання	Цілі професійного навчання
1	Опанування знань про природу, суспільство, техніку, мистецтво	Опанування професійних знань з тих галузей, які відповідають професії та об'єднані в освітньо-професійну програму підготовки фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня
2	Загальна підготовка до практичної діяльності в частині природокористування, мистецтва і техніки, життя в суспільстві	Практичне опанування методів, засобів і форм, які є типовими для даної професії та споріднених професій.
3	Формування свідомості, відносин, які опираються на неї і перспективні наукові переконання	Формування і групування суспільних відносин і наукових переконань з спеціальних сфер життя, пов'язаних з майбутньою професією
4	Загальний розвиток мислення і пізнавальних здібностей і особливого мислення та творчих здібностей	Розвиток спеціальних умінь важливих для виконання даної спеціальності та інформаційних і творчих здібностей
5	Розвиток зацікавленості та позитивної мотивації, яка супроводжується пізнавальною, суспільною, активною, технічною діяльністю	Розвиток зацікавленості та мотивації, які пов'язані з конкретною професією з ціллю усвідомлення професії
6	Прагнення до самоосвіти та розвитку протягом усього життя	Прагнення до безперервного професійного розвитку на основі самоосвіти та підвищення кваліфікації

Джерело: дані [18]

Н. Коморowska вважає, що конструювання змісту програм дисциплін землевпорядного напрямку – це проектування майбутнього процесу навчання, у відповідності з наступними критеріями [12, с. 14] :

- передбачуваний результат (який ефект навчання отримати?);
- рекомендований вміст (чому вчити?);
- заплановані заходи (як вчити?);

- плановані заходи щодо успішності студентів (які завдання поставити студентам?) і перспектив процесу навчання відповідно до критерію освітнього досвіду студентів (що вони насправді вчать?).

Адже, спеціалізація означає: а) навички та знання (теоретичний зміст), які необхідні для здійснення професійної діяльності; б) спрямованість освіти, особливо практичної для виконання певного набору професійних завдань. Спеціалізація дозволяє налаштувати освіту на потреби регіону, на робочі місця, індивідуальні інтереси.

Науковці університету у Лодзі забезпечують академічну підготовку фахівців напрямку просторової економіки (землевпорядкування) та проводять дослідження у сфері підвищення якості освітніх послуг. Найбільш формальними складовими освітньої програми є навчальний план і результати навчання у формі переліку якостей випускника, а саме знання, уміння, компетенції. Даний перелік є центральним елементом навчального плану. Розподіл змісту навчального плану на дисципліни та модулі носить технічний характер. Адже у навчальних планах дисциплін зазначаються тільки формальні вимоги навчання (знати і вміти). Таблиця результатів навчання є на сходинку вищою за вимоги

навчання і спирається на державні рамки кваліфікації, що відображають компетенції якими повинен володіти випускник освітнього напрямку [11, с. 18].

Значення навчальної програми вчені розглядають у двох площинах, а саме: стратегічній – на позиції результатів навчання та операційній – на позиції навчальних дисциплін (модулів). Досвід показує, що стратегічна позиція вдосконалює профіль випускника, а операційна позиція покращує результати навчання через модифікації змісту навчання та застосування дидактичних методів.

Аналіз наукових праць польських педагогів дозволив стверджувати, що діяльнісний підхід при відборі змісту освіти, враховує знання та уміння майбутнього фахівця землевпорядкування та досягається шляхом відбору навчальної інформації, спрямованої на професійну діяльність та на вирішення комплексу виробничо-професійних ситуацій. Як стверджує W. Puślecki зміст освіти становить предмет навчання (засвоєння, відкриття, діяльність) [20]. Відбір змісту навчальної інформації при діяльнісному підході може проходити на основі: семантичного – тезаурус (на основі знань) та емпіричного (якість практичної підготовки: професійні і посадові обов'язки) підходів [2].

Зауважимо, що основним акцентом Лісабонської Стратегії та «Європа 2020» є забезпечення знань і компетенцій фахівця до сучасних потреб роботодавців та ринку праці. Відповідно, у даний час система освіти зорієнтована на діяльність з моделювання освітніх програм, зміст яких повинен бути адаптованим до актуальних вимог ринку праці. Процес моделювання змісту освіти ґрунтується на емпіричному підході. Емпіричний характер пізнання – це присутня передумова достовірності виявлених фактів функціонування освітньої системи та її зв'язків із суспільним життям

Специфічні принципи організації процесу базової підготовки фахівця, обумовлюють вимоги до змісту освіти. Зокрема, до них віднесено принцип наступності. У дослідженнях польських вчених концепція безперервного навчання тісно пов'язана не тільки з ідеєю наступності та інтеграцією навчального процесу, але в рівній мірі з викликами повного і гармонійного розвитку людини, універсальності освіти і підвищення рівня освіти, самоосвіти і самовиховання. Освітня система, яка заснована на принципі безперервного навчання, передбачає розширення освіти в часі і просторі. Це означає, що вона охоплює всі періоди людського життя і виходить за рамки традиційних освітніх структур. Основними особливостями якої є: загальна доступність, інтеграція, вертикальна і горизонтальна проникність і різноманітність. Відкритість та гнучкість організаційних рішень.

Одним з провідних принципів, який покладений в основу багаторівневої системи освіти є принцип фундаменталізації. Фундаментальність освіти передбачає, по-перше, виділення певного кола питань з основоположних галузей знань даного напрямку науки і загальноосвітніх дисциплін, необхідних для формування сучасного фахівця і високоосвіченої людини; по-друге, вивчення складного кола питань з повним обґрунтуванням та необхідними посиленнями. Як зазначає W. Okoń стратегія фундаменталізації спирається на одновимірну теорію, готових і незмінних знань, які трансформуються в педагогічній практиці [18]. Водночас фундаменталізація освіти передбачає посилення уваги до загальноосвітніх компонентів професійних освітніх програм. Саме така фундаментальна загальноосвітня підготовка в поєднанні з професійно-теоретичною забезпечує широту загального і професійного світогляду, здатність швидко опанувати новий зміст, форми та засоби праці, орієнтуватися в мінливих умовах ринкової економіки.

Гуманістичні цінності освіти складають основу загальнолюдської культури і співвідносяться з найбільш фундаментальними явищами соціальної структури. Про потребу гуманістичної освіти пише E. Chmielecka, як про: «навчання особистості до

сприйняття нею повного переконання того, що невід'ємним наслідком свободи, яку має людина є відповідальність; формування почуття соціального зобов'язання та служіння; розуміння того, що випускник вищої школи приходить до соціуму з особливим світоглядом обов'язків (громадянство, турбота про високу культуру, раціоналізм) та виконання тих обов'язків. Обов'язки людини як члена соціальної групи включають в себе не тільки мислення в категоріях приватних інтересів індивідууму чи групи, але й соціальної і глобальної відповідальності» [8, с. 8].

Зауважимо, в професійній освіті інженерів землевпорядників можна виділити три моделі підготовки: технологічна, гуманістична і критична. Технологічна модель відрізняється тим, щоджерело змісту освіти виражаються через знання у формі прав, тверджень і наукових теорій. Гуманістична модель включає в себе свідоме бачення та раціональне мислення учасників навчального процесу, які керуються не тільки пізнанням знань, а також цілю адаптації своїх компетенцій до постійних змін. Людина і її освітні потреби є найважливішими умовами впливу на зміст навчання. Критична модель передбачає навчання, яке опирається на покращення життя в негативному середовищі.

На переконання В. Markiewicz зміст навчання, повинен бути заснований на сократівській перспективі, в якій визнається, що право на знання є основою свідомої дії. Знання не сприймають як конкретний ресурс змісту, але знання є межею самих знань (я знаю, що я нічого не знаю) і здатність подолати ці обмеження. Таким чином, філософський підхід до відборі змісту вищої професійної освіти забезпечує прагнення до освітньої орієнтації свідомого і відповідального споживача знань і громадянина. Використання філософського контексту запобігає однобічності вищої освіти (прагматизм, забезпечує необхідність свідомого розвитку етичних відносин і гуманізації технічних дисциплін (програм ЮНЕСКО) [23].

Варто зазначити, що освітні програми підготовлені відповідно з критеріями гуманітарного підходу підкреслюють універсальність і свободу навчання. Це підхід, який піднімає питання потреб та інтересів молодшої людини, формуючи її як особистість та навчає відповідальності. Інтегративний підхід висвітлює близькі зв'язки галузі знань та ліквідує міждисциплінарні межі різнобічної інформації про світ, надає цілісні знання про культуру, природу і суспільство.

Висновки. Освітній досвід Польщі, як країни, яка має розвинену систему вищої освіти, що відповідає потребам ринку праці, і зокрема системою професійної підготовки фахівців галузі землеустрою, може бути використаний та адаптований у вітчизняній професійній підготовці фахівців різних спеціальностей. Дослідження поглядів польських науковців щодо формування змісту вищої освіти майбутніх землевпорядників показало, що основоположним є система взаємопов'язаних знань, умінь, навичок і звичок. Відзначено ряд підходів, які впливають на формування змісту навчання, а саме: системний, діяльнісний, емпіричний, наступність, фундаментальний, гуманістичний, філософський.

Перспективами подальшого дослідження стане експериментальна перевірка визначених підходів у відборі змісту навчання майбутніх землевпорядників.

Список використаних джерел

1. Батечко, Н. Г. Сучасні підходи до формування змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури [Текст] / Н. Г. Батечко // Педагогічний процес: теорія і практика. - 2013. - Вип. 4. - С. 5-20.
2. Журавська, Н. Реформування підходів у відборі змісту аграрної вищої освіти країн європейського союзу: порівняльний аспект [Текст] / Н. Журавська. - Режим доступу: file:///D:/%B8%2020.02.2017/%D0%96 %D1%81% 0%2009ZNSSPA%20(1).pdf
3. Журавська, Н. Підготовка викладачів-аграрників у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу (Франція, Німеччина, Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди і

Великобританія) [Текст] : Монографія / Н.Журавська. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2009. – 345с.

4. Загоруйко, Л. Періоди розвитку польської іншомовної освіти [Текст] /Л.Загоруйко // Порівняльно-педагогічні студії.- 2015. – № 1(23). – С. 13-20

5. Кузьмінський, А.І. Педагогіка вищої школи: навч. пос. [Текст] / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005.– 486 с.

6. Хоменко, К.П. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти Польщі [Текст] / К.П. Хоменко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 5, Том I (52) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2014. – С. 385-391.

7. Bereźnicki, F. (2007). *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków: Wyd. Impuls,

8. Chmielecka, E., Kloc, K. (2004). *Informacja, wiedza, mądrość – co społeczeństwo wiedzy cenić powinno?* [w:] *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim*, Kraków: Akademia Ekonomiczna,

9. Gerlach, R. (2003). *Edukacja zawodowa nie tylko dla rynku pracy*, [w:] R. Gerlach (red.), *Edukacja wobec rynku pracy. Realia – Możliwości – Perspektywy*, Bydgoszcz: Akademia Bydgoska im. K. Wielkiego.

10. Grzyb, J. *Andragogika w służbie bezpieczeństwa państwa BiTP*. Vol. 37, Issue 1, 2015, pp. 133–144 -at: <http://czytelnia.cnbp.pl/ru/czytelnia/40/473>

11. Kraśniewski, A. (2011). *Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego,

12. Komorowska, H. (1995). *Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych,

13. Kupisiewicz, Cz. (2005). *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Wyd. PWN

14. Kupisiewicz, Cz. (1984). *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Wyd. PWN.

15. Linert, S. *Nauczyciel zawodu jego rola i zadania w kształceniu zawodowym i ogólnozawodowym* Available at <http://www.eko-proj-edu.pl/pliki/Publikacjej%C3%B3zawodowym.pdf>

16. Mackiewicz, M., Łaszkiwicz, E., Łysiak, J. (2013.). *Projekt «Nauczyciel w teorii i praktyce. Program doskonalenia zawodowego w przedsiębiorstwach dla nauczycieli kształcenia zawodowego w sektorze informatycznym i telekomunikacyjnym»*. Łódź: Drukarnia Cyfrowa i Wydawnictwo «Piktor»– 91c.

17. Mastalerz, E. *Rola Zakładu Dydaktyki Przedmiotów Technicznych w edukacji nauczycieli*. -at: <http://www.up.krakow.pl/konspekt/30/index.php?i=006>

18. Okoń, W. (1997). *Kształcenie ogólne a kształcenie zawodowe*. W: S. Kaczor, Z. Wiatrowski (red.), *Kształcenie zawodowe w służbie gospodarki i kultury narodowej*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

19. Polak, B. (2013). *Podstawy teorii kształcenia*. Szczecin: Wydawca Szczecińska Szkoła Wyższa Collegium Balticum

20. Puślecki, W. (1999). *Aktualizacja celów kształcenia w edukacji wczesnoszkolnej*. [W:] W. Puślecki (red.) *Cele kształcenia w edukacji szkolnej*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

21. Siemak-Tyliowska, A. (1985). *Podstawy teorii doboru treści kształcenia*, Warszawa : Wydawnictwo UW.

22. *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN* (1983). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, Tom 1.

23. http://ekspercibolonscy.org.pl/ekspercibolonscy.org.pl/sites/ekspercibolonscy.org.pl/files/BMa_kiewicz_miejsce_filozofii_250610.pdf

References

1. Batechko, N. H. (2013). *Suchasni pidkhody do formuvannya zmistu pidhotovky maibutnikh vykladachiv vyshchoi shkoly v umovakh mahistratury* [Current approaches to shaping the content of training future teachers of higher education in terms of Magistracy]. *Teaching process: Theory and Practice*, 4. Kiev. . [in Ukrainian].

2. Zhuravska, N. *Reformuvannya pidkhodiv u vidbori zmistu ahrarnoi vyshchoi osvity krain yevropeiskoho soiuзу: porivnialnyi aspekt* [The reform approach in the selection of the content of

agricultural higher education in the European Union: a comparative aspect]. - at:///D:/%B8%2020.02.2017/%D0%96%D1%81%0%2009ZNSSPA%20(1).pdf. [in Ukrainian].

3. Zhuravsk,a N. (2009). Pidhotovka vykladachiv-ahrarykiv u vyshchych navchalnykh zakladakh krain Yevropeiskoho Soiuzu (Frantsiia, Nimechchyna, Belhiia, Italiia, Liuksemburh, Niderlandy i Velykobretaniia) [Teacher training in agrarian higher educational institutions of the European Union (France, Germany, Belgium, Italy, Luxembourg, the Netherlands and Velykobretaniya)]. Nizhyn: Publisher PE Lysenko M. M. . [in Ukrainian].

4. Zahoruiko L. (2015). Periody rozvytku polskoi inshomovnoi osvity [Periods of Polish foreign language education]. Comparative educational studies, 1(23)/ [in Ukrainian].

5. Kuzminskyi, A.I. (2005). Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of higher education]. Kyiv: Knowledge. [in Ukrainian].

6. Khomenko, K.P. (2014.) Suchasni tendentsii rozvytku vyshchoi osvity Polshchi [Modern trends in higher education in Poland]. Humanitarian Bulletin SHEE "Perejaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University" - Annex 1 to the Issue. 5, Volume I (52): Special Issue "Higher Education in the context of Ukraine's integration into the European educational space." Kyiv: Gnosis. [in Ukrainian].

7. Bereźnicki, F. (2007). Dydaktyka ksztalcenia ogólnego [Teaching of general education], Kraków: Wyd. Impuls. [in Polish].

8. Chmielecka, E. , Kloc, K. (2004). Informacja, wiedza, mądrość – co społeczeństwo wiedzy cenić powinno? [w:] Dobre obyczaje w kształceniu akademickim, [Information, knowledge, wisdom - as the knowledge society should cherish? [In] Good manners in academic education] Kraków: Akademia Ekonomiczna. [in Polish].

9. Gerlach, R. (2003). Edukacja zawodowa nie tylko dla rynku pracy, [w:] R. Gerlach (red.), Edukacja wobec rynku pracy. Realia – Możliwości – Perspektywy [Vocational education not only for the labor market, [in] R. Gerlach (ed.), Education for the labor market. Realities - opportunities – Prospects], Bydgoszcz: Akademia Bydgoska im. K. Wielkiego. [in Polish].

10. Grzyb, J. (2015). Andragogika w służbie bezpieczeństwa państwa [Andragogy in the service of the security of states] BiTP, 37/1, 133–144.- at: <http://czytelnia.cnbop.pl/ru/czytelnia/40/473>. [in Polish].

11. Kraśniewski, A. (2011). Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego [How to prepare training programs in accordance with the requirements of the National Qualifications Framework for higher education], Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. [in Polish].

12. Komorowska, H. (1995). Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania [Design, implementation and evaluation of the curriculum], Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych. [in Polish].

13. Kupisiewicz, Cz. (2005). Podstawy dydaktyki ogólnej [Fundamentals of general didactics]. Warszawa: Wyd. PWN. [in Polish].

14. Kupisiewicz, Cz. (1984). Podstawy dydaktyki ogólnej [Fundamentals of general didactics]. Warszawa: Wyd. PWN. [in Polish].

15. Linert, S. Nauczyciel zawodu jego rola i zadania w kształceniu zawodowym i ogólnozawodowym [Teacher profession's role and responsibilities in vocational education and general vocational] – at: <http://www.eko-proj-edu.pl/pliki/Publikacjeg%C3%B3lnozawodowym.pdf1>. [in Polish].

16. Mackiewicz, M., Łaskiewicz, E., Łysiak, J. (2013). Projekt «Nauczyciel w teorii i praktyce. Program doskonalenia zawodowego w przedsiębiorstwach dla nauczycieli kształcenia zawodowego w sektorze informatycznym i telekomunikacyjnym» [The project "Teacher in theory and practice. Program training in enterprises for vocational education teachers in the information technology and telecommunications »]. Łódź: Drukarnia Cyfrowa i Wydawnictwo «Piktor»–91c. [in Polish].

17. Mastalerz, E. Rola Zakładu Dydaktyki Przedmiotów Technicznych w edukacji nauczycieli. [The role of the Department of Teaching Items Technical education teachers]. – at: <http://www.up.krakow.pl/konspekt/30/index.php?i=0061>. [in Polish].

18. Okoń ,W. (1997). Kształcenie ogólne a kształcenie zawodowe. W: S. Kaczor, Z. Wiatrowski (red.), Kształcenie zawodowe w służbie gospodarki i kultury narodowej.[General education and vocational training. W: S. Drake, Wiatrowski Z. (ed.), Vocational training in the service of the economy and national culture] Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne [in Polish].

19. Polak, B. (2013). Podstawy teorii kształcenia [Basic theory of education]. Szczecin: Wydawca Szczecińska Szkoła Wyższa Collegium Balticum. [in Polish].

20. Puślecki, W. (1999). Aktualizacja celów kształcenia w edukacji wczesnoszkolnej. [W:] W. Puślecki (red.) Cele kształcenia w edukacji szkolnej.[Updating the purposes of education in early childhood education. [W:] Puślecki W. (ed.) The objectives of education in school education] Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego. [in Polish].

21. Siemak-Tylikowska, A. (1985). Podstawy teorii doboru treści kształcenia [Basic theory of selection of the content of education], Warszawa : Wydawnictwo UW. [in Polish].

22. Wielka Encyklopedia Powszechna PWN. (1983). [Great Universal Encyclopedia], Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, Tom 1. [in Polish].

23. http://ekspercibolonscy.org.pl/ekspercibolonscy.org.pl/sites/ekspercibolonscy.org.pl/files/BMarkiewicz_miejsce_filozofii_250610.pdf [in Polish].